A forradalmat nem Nagy Imre vezette, sodródott az eseményekkel, ám amikor választania kellett az eszme és a nemzet között, utóbbi mellett döntött – véli Szakály Sándor

Micsoda cirkuszt csaptak József Attila szobra kapcsán, pedig jobb helyre került, mint ahol korábban volt

„Egyesek politikai vitát akarnak kavarni”

Kacsoh Dániel

Nem értem, miért azok a „bűnösök”, akik a leromboltat visszaállítják, s miért azok a „hősök”, akik romboltak – mondta lapunknak a Vértanúk tere története, illetve Nagy Imre szobrának áthelyezése kapcsán Szakály Sándor, a VERITAS Történetkutató Intézet főigazgatója, a Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottság tagja.

– Komoly vita alakult ki a Vértanúk tere átalakítása, illetve Nagy Imre szobrának áthelyezése kapcsán. Mit gondol az aggályokról?

– Ott kezdeném, hogy Nagy Imre nem kétséges tett azért, hogy a Rákosi-rendszer létrejöjjön és működjön, de amikor az utolsó pillanatban választania kellett az eszme és a nemzet között, az utóbbi mellett döntött. Ezzel bekerült azon személyiségek közé, akikre oda kell figyelni. Amúgy az ötvenhatos forradalmat nem ő vezette, sokkal inkább sodródott az eseményekkel. Korábban azonban volt belügy- és begyűjtési miniszter is, illetve az Országgyűlés elnöke. Részt vett a diktatúra fenntartásában. Nem szabad eltekinteni attól sem, miként lett 1953-ban, Sztálin halálát követően kormányfőként az enyhülési folyamat hazai letéteményese, mennyiben volt ez az ő érdeme. Ez utóbbi szerepe miatt került egyébként szóba 1956 őszén, de – úgymond – az utca mindig előtte járt.

– Mégis, miért kellett elvinni eredeti helyéről a szobrát?

– Gondoljunk bele: ott, ahol több mint két évtizedig Nagy Imre szobra volt, eredetileg azoknak az emlékműve állt, akiket Nagy Imre eszme- és elvtársai gyilkoltak meg a Magyarországi Tanácsköztársaság (1919 júniusának második felétől már Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság) százharminchárom napja alatt. Majd Nagy Imre eszme- és elvtársai azt az emlékművet lerombolták, hogy később annak a Nagy Imrének a mementóját tegyék a helyére, akit saját eszme- és elvtársai végeztek ki. Ezek mindenesetre nagyon furcsa, sajátosan perverz összefüggések. Mégis úgy vélem, Nagy Imrének lehet emlékműve kiemelt budapesti helyszínen, ezért egyetértek azzal a döntéssel, hogy a Jászai Mari téren állítsák fel az elszállított alkotást.

– Vagyis a Képviselői Irodaháznál, amely korábban az ÁVH épülete is volt.

– Igen, de kérdezem: nem volt ő például a miniszterelnök, amikor még működött az ÁVH? Nem felügyelte az ávót belügyminiszterként? Ha megfelel az a környék Bibó Istvánnak, Kéthly Annának és Kovács Bélának, miért ne lenne jó Nagy Imre emlékezetének is?

– Kevesebbet hallani a már említett mementóról, amit most újraalkotnak a Vértanúk terén. Mit kell róla tudni?

– Először is tisztázzuk, nem a jelenlegi kormány kezdett „szobordöntögetésbe”, szoboreltávolításba, az éppen 1945 után volt gyakorlat. A kivégzettek és meggyilkoltak emlékére emelt, most visszakerülő alkotás mellett akkoriban eltűnt Tisza és Andrássy szobra, más lett Kossuthé. Nem esztétikai kérdésről van szó. Jogos az a kormányzati koncepció, hogy nagyjából állítsuk vissza az Országház előtti terület eredeti, Magyarország szuverenitásának elveszítése előtti állapotát. Ebbe a sorba illeszkedik a mostani változás. A csekély társadalmi támogatottsággal bíró kommunisták – akik viszont minden értelemben maguk mögött tudhatták a megszálló szovjet csapatok és hatóságok támogatását – a második világháborút követően, az Internacionálé jegyében végképp el akarták törölni a múltat, illetve eltüntetni mindent, ami arra emlékeztet. Így az említett szobrokat is. Ugyanezzel próbálkoztak egyébként 1919-ben, a kommün idején is. Most szó sincs ilyesmiről. Attól, hogy Nagy Imre szobra pár utcával odébb kerül, nem sérül a tisztessége vagy a tisztelete. Megjegyzem, micsoda cirkuszt csaptak József Attila szobra kapcsán, pedig kifejezetten jobb helyre került, mint ahol volt. Egyesek politikai vitát akarnak mindebből kavarni.

– Az egyik legújabb vád, hogy a Horthy-korszakot akarja visszaépíteni a kormány.

– Szó sincs ilyesmiről. Ugyanakkor Magyarország 1918. november 16-ától 1944. március 19-éig alapvetően szuverén állam volt. Ennek az időszaknak voltak értékei is, amiket nem kell kidobni. Nem csak az számíthat értéknek, amit 1945 után annak mondtak. Érdemes összevetni mondjuk a harmincas évek végi magyar társadalmat a szomszédos vagy egyes európai országok állapotával, fejlettségével. Egy kifosztott és megcsonkított állam húsz év alatt lényegében felzárkózott az európai középmezőnyhöz, ami bizony komoly teljesítmény. Azt is hangsúlyoznám, hogy nem szabad a több évtizeddel későbbi tudásunkból fakadó elvárásokat megfogalmazni az akkori döntéshozókkal szemben. Továbbá látni kell azt is, hogy az említett korszakban sok minden az 1919-es Tanácsköztársaságra adott természetes reakciókból következett.

– Például a numerus clausus?

– Azzal kapcsolatban is sok a félreértés. Az 1920-as törvény abban az értelemben korlátozta a felsőoktatásba bekerülők számát, hogy az megfeleljen minden magyarországi nemzetiség és népfaj lakossági arányának. Csakhogy a jogszabály nem is vonatkozott valamennyi egyetemre és karra, a szövegben konkrétan nem is szereplő zsidóságba pedig csak az izraelita hitűek, vagyis azok tartoztak bele, akik nem keresztelkedtek ki. Ezt lehet sérelmezni, ám attól ez még nem jogfosztás, hanem – meglátásom szerint – jogkorlátozás, és semmiképp nem helyes zsidótörvénynek nevezni.

– Pedig többek szerint ez a lépés egyenesen a holokauszt előszobája volt.

– Számomra elfogadhatatlan ez az olvasat. Botos János történész kollégánk, a magyarországi zsidóság huszadik századi történetének kiváló ismerője, a VERITAS Történetkutató Intézet kiadásában megjelent könyvében

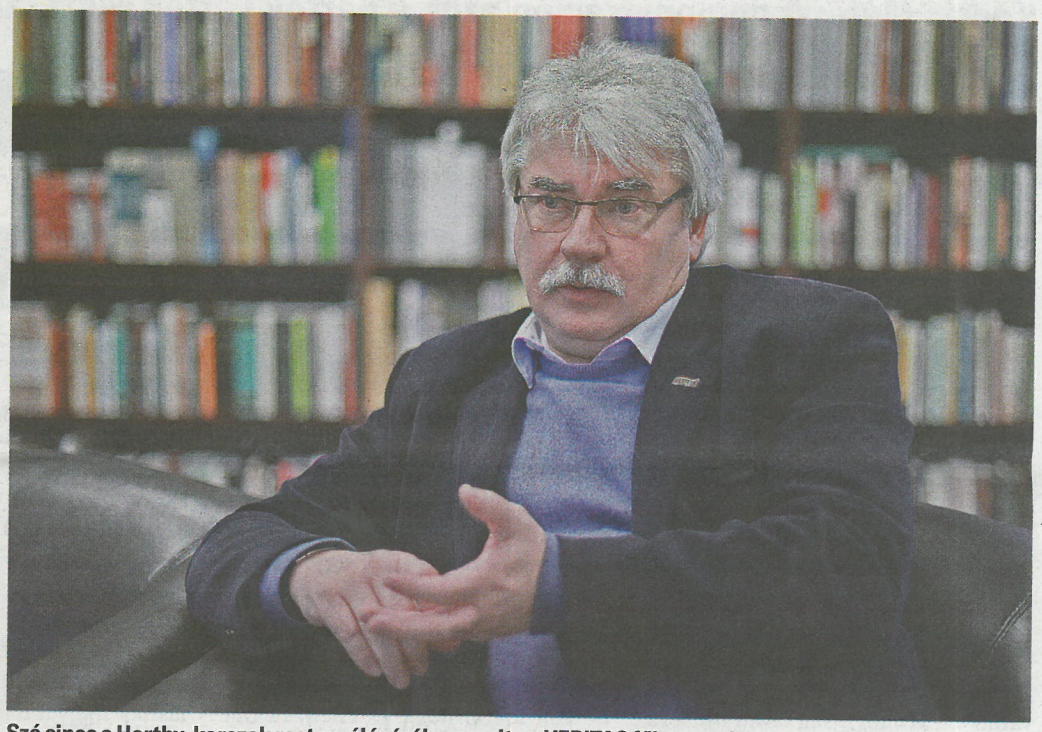

Szó sincs a Horthy-korszak restaurálásáról – mondta a VERITAS főigazgatója

Fotó: Ficsor Márton

vette végig a hazai zsidóság vagyonvesztését 1938 és 1949 között. A két világháború közötti korszakban például úgy vett el a magyar állam zsidó tulajdonban lévő mező- és erdőgazdasági ingatlanokat és tartozékaikat, hogy az átengedett ingatlanokért harmincéves futamidejű, három és fél százalékos, utólagos kamatozású, zárolt pengőkötvényekkel kívánt fizetni. Magyarország német megszállása után a helyzet teljesen megváltozott. Az 1945 utáni eljárások esetében előttem nem ismeretes, hogy az elvett és részben szétosztott földbirtokokért kártalanítást kapott volna annak tulajdonosa, lett légyen az úri földbirtokos, jómódú paraszti birtokos vagy koncentrációs táborból hazatérő, birtokkal rendelkező zsidó. A numerus clausus esetében egyébként lehetett egy olyan hátsó szándék a jogalkotó részről, hogy az elcsatolt területekről érkező, sok tízezer középosztálybeli menekült gyermekeinek is továbbtanulási lehetőséget biztosítson.

– A Nagy Imre Társaság szerint azért sem lett volna szabad elvinni a miniszterelnök szobrát a Vértanúk teréről, mert az a Batthyány-örökmécsessel és a Szabadság térrel egyfajta utat képez a szabad törvényhozás felé. Vagyis szimbolikus a helyszín, így a változtatás is valamiféle antidemokratikus aktus.

– Ez egy rendkívül nyakatekert gondolatmenet. Ezek szerint akkor nem volt demokrácia, amikor felépült a vörösterror áldozatainak emlékműve. Pedig volt, ha nem is a napjainkban létezővel összevethető. Nagy Imre szobrát most nem olvasztják be, nem a kommunista módszert alkalmazza az Országgyűlés. Amellyel, mondván hogy antiszemita, Prohászka Ottokár szobrát is ledöntötték annak idején.

– A püspök szobra is visszakerülhetne a helyére, a Károlyi-kertbe?

– Támogatnám. Érdemes lenne egyébként végre tisztázni, mit is értünk antiszemitizmus alatt. Az például annak számít, ha azt mondom, hogy az államvédelmi hatóság vezetőinek többsége zsidó származású volt? Vagy ha rögzítem, hogy a Rákosi-rendszer meghatározó politikai vezetői ugyancsak zsidók voltak? Nem hiszem. Azt sem tudom elfogadni, hogy a két világháború közötti rendszerre azt mondják, az antiszemitizmusra épült. Ez túlzás és tévedés. Ahogy az is, hogy azzal próbálják indokolni a jelenlegi kormány vélelmezett antidemokratizmusát, hogy egy antidemokratikus korszakot tekint példaképének. Emögött ugyancsak politikai érdekek állnak. Ami Nagy Imre megítélését illeti: 1956-ban más utat választott a társadalom, mint amit a diktatúra akart, és ebben társutasra lelt a Minisztertanács elnökében. A nyugati világ ettől még őt tekinti a forradalom vezetőjének – ahogyan számosan honfitársaink közül is –, pedig az ő alakját korántsem lehet ilyen egyszerűen megítélni. Egyébként azt sem értem, miért azok a „bűnösök”, akik a lerombolttat visszaállítják, s miért azok a „hősök”, akik romboltak.

– Lesz még további változás a Kossuth Lajos téren?

– Ebben nem én vagyok az illetékes. Megjelent ugyanakkor egy kormányrendelet, amely szerint az Alkotmány utca elején lenne egy emlékmű, a trianoni békediktátumhoz kapcsolódóan. Erről nyilvánvalóan a Kiemelt Nemzeti Emlékhely Bizottságnak is tárgyalnia kell majd. Ha rajtam múlna egyébként, visszaállítanám az elveszett országrészekre emlékező alkotásokat, illetve az országzászlót a Szabadság térre. Abban ugyanis, hogy az első világháborút követő békediktátum igazságtalan volt, teljes volt a nemzeti konszenzus az említett korszakban.